

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік
университетінің ғылыми журналы
Научный журнал Павлодарского государственного
университета имени С. Торайғырова

1997 ж. құрылған
Основан в 1997 г.

İ Ì Ó
ÕÀÁÀÐØ ÛÑÛ
ÂÃÑÒÍ ÈÊ Ì ÃÓ

ФИЛОЛОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ

4 2014

Научный журнал Павлодарского государственного университета
имени С. Торайгырова

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет средства массовой информации
№ 14210-Ж

выдано Министерством культуры, информации и общественного согласия
Республики Казахстан
4 марта 2014 года

Сарбалаев Ж. Т., к.ф.н., доцент (главный редактор)
Зейнулина А.Ф., к.ф.н., доцент (зам. гл. редактора)
Азылбекова Г.О., к.ф.н., доцент (отв. секретарь)

Редакционная коллегия:

Брицын В. М., д.ф.н., профессор (Украина);
Дементьев В. В., д.ф.н., профессор (Россия);
Еспенбетов А. С., д.ф.н., профессор;
Жусип К. П., д.ф.н., профессор;
Жусупов Н. К., д.ф.н., профессор;
Казиминова И. А., ст. науч. сотр. Института украинского языка
НАН, Украина;
Маслова В. А., д.ф.н., профессор (Белоруссия);
Пименова М. В., д.ф.н., профессор (Россия);
Ыскак Д., д.ф.н., профессор;
Хасанулы Б., д.ф.н., профессор;
Нургожина Б. В. (тех. редактор).

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели.
Мнение авторов публикаций не всегда совпадает с мнением редакции.
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов.
Рукописи и дискеты не возвращаются.
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник ПГУ» обязательна.

© ПГУ им. С. Торайгырова

МАЗМҰНЫ

Абдуллаева Қ. М.	
Ә. Нұрпейісов прозасындағы этнографизмдер сипаты	10
Ағибаева С. С., Қадыров Ж. Т., Набиев Н. А., Баратова М. Н.	
Ф. Оңғарсынова поэзиясындағы әлемнің ұлттық бейнесінің образдары мен компоненттері	18
Акошева М. Қ., Рақымжанов Қ. Х.	
Коммуникацияның вербалды емес құралдарының сөйлесу әрекетін адекватты емес интерпретациялау туралы	22
Ақтанова А.	
Шәкәрімнің «Мұтылғанның өмірі» поэмасының жанрлық ерекшелігі	28
Андрющенко О. К., Сүйінова Г. С.	
Ант беру және қарғыс: экстралингвистік байланысы және орыс тіл мәдениетіндегі орны	33
Балмағамбетова Ж. Т.	
Прецеденттілік және аударма	40
Баратова М. Н., Сіләмбекова Қ. С.	
Мәшһүр-Жүсіп өлеңдеріндегі дін сөздерінің қолданыс ерекшеліктері	50
Ержанова С. Б., Сағынаева Г. Ә.	
Қазіргі қазақ лирикасындағы түрлік ізденістер	56
Жүсіпов Н. Қ., Баратова М. Н., Мерғалиев Д.	
Мәшһүр Жүсіптің фольклорды жинау әдістері	62
Жанұзақова Қ. Т.	
Қазіргі қазақ әдебиетіндегі романның жанрлық трансформациялануы	66
Жанұзақова Қ. Т., Дүйсекеева Б. Б.	
Монологтың көркем шығармадағы түрлі функционалдық қызметі	74
Жумабекова Б. К., Рахметова М. Р.	
«Әйел» концептісінің лексика-семантикалық өрісі (Қазақ және ағылшын тілдері негізінде)	81
Зейнулина А. Ф.	
Иса Байзақов поэмаларының көркемдік өрнегі	89
Зейнулина А. Ф.	
Шәкәрім поэзиясындағы пәлсапалық ұстаным	95
Зейнулина А. Ф., Ибраева Ә. Т.	
Жазушы шығармашылығындағы ұлттық мұрат пен шеберлік	102
Зайкенова Р. З., Балтабаева Н. С.	
Қазақ әдебиетіндегі роман-эссе жанрының дамуы	112
Ибраева А. Б., Авазбакиева Ф. Р.	
Түркі кірме сөздерінің морфемдік-морфологиялық ерекшеліктері	121
Қадырова Б. М., Ербол А.	
Қазақ тілі терминдерінің мәселесі	129
Капанова Д. Е.	
Фразеологизмдердің ұлттық-мәдени ерекшеліктері	136

Қапасова Б. Қ., Муталиева Р. М. Қазіргі қазақ прозасындағы көркем бейне философиясы	141
Қапасова Б. К., Темирғалинова А. К. Қазіргі кітапханалардың жарнамалық-ақпараттық қызметі	149
Күдерінова Қ. Б. . Қазақ емле ережелерінің қалыптасу жолдары	153
Қадыров Ж. Т., Таласпаева Ж. С., Агибаева С. С. С. Мұқанов шығармаларындағы мақал-мәтелдердің қолданысы	159
Қоңыратбаева Ж. М. Фразеологизмдердегі синкретизм құбылысы	167
Мажит З. Аударма жасау мақсатында лексикалық семантиканы зерделеудің салыстыру-типологиялық аспектісі	175
Мейірбеков А. Қ., Елікбаев Б. К., Меирбеков А. Қ. Ғаламтордағы қазақ тіліндегі құттықтау және тілек мәнді сөйлеу актілерінің лингвопрагматикалық аспектілері	181
Мерғалиев Д. М., Ақпарова Г. Т. Қазақтың фольклорлы-мифологиялық мұрасы және халық музыкалық аспаптары	188
Муталиева Р. М., Қапасова Б. Қ., Жұмабекова Г. А. М. Әуезовтің «Абай жолы» романындағы Құнанбай бейнесіне бүгінгі көзқарас	192
Рахымов Б. С. Кеңістіктің тарихи жырлардағы көркем берілісі	197
Сарбалаев Ж. Т., Әбдіжүсіпова Б. Х. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының өлеңдеріндегі адамгершілік мәселелері	210
Сарсембаева А. Б. Бейнелі сөйлемшелерді аударудың лингво-мәдени ерекшеліктері	217
Сарсенбаева А. С., Кулахметова М. С. Ассоциативті эксперимент әдістемелі лингвистикалық зерттеулер ретінде	225
Смольникова Е. И. Ф. М. Достоевскийдің шығармашылығының шетелдік деректері	229
Таласпаева Ж. С., Қадыров Ж. Т. Мағжан поэзиясында қолданылған сөз-символдар	237
Түйте Е. Е. Қарым-қатынас үдерісіндегі паратілдік амалдар	243
Тюфекчиоглу Х., Жүсіпов Н. Қ., Баратова М. Н. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы – сөз шебері	250
Шаймарданова С. К. Павел Васильевтің көркем мәтіндегі сөз – образ – символы	257
Авторлар үшін ереже	268

СОДЕРЖАНИЕ

Абдуллаева К. М. Этнографизмы в прозе А. Нурпеисова	11
Агибаева С. С., Кадыров Ж. Т., Набиев Н. А., Баратова М. Н. Образы-компоненты национальной картины мира в поэзии Ф. Онгарсыновой	18
Акошева М. К., Рахимжанов К. Х. О невербальных средствах коммуникации как одной из причин неадекватной интерпретации речи	22
Актанова А. Жанровые особенности поэмы Шакарима «Жизнь Забытого»	28
Андрющенко О. К., Суюнова Г. С. Клятва и проклятие: экстралингвистическая связь и место в русской речевой культуре	33
Балмагамбетова Ж. Т. Прецедентность и перевод	40
Баратова М. Н., Слямбекова К. С. Особенности слов религии в стихотворениях Машхур-Жусипа	50
Ержанова С. Б., Сагнаева Г. А. Формы исследования в современной казахской лирике	56
Жусупов Н. К., Баратова М. Н., Мерғалиев Д. Методы используемые Машхур Жусипом в сборе фольклора	62
Жанузакова К. Т. Жанровые трансформации романа в современной казахской прозе	66
Жанузакова К. Т., Дуйсекеева Б. Значимые функции монолога в художественном произведении	74
Жумабекова Б. К., Рахметова М. Р. Лексико-семантическое поле концепта «женщина» (в казахском и английском языках)	81
Зейнулина А. Ф. Художественное мастерство в поэмах Исы Байзакова	89
Зейнулина А. Ф. Философская концептуальность в поэзии Ш. Кудайбердиева	95
Зейнулина А. Ф., Ибраева А. Т. Национальная картина мира и мастерство в творчестве писателя	102
Зайкенова Р. З., Балтабаева Н. С. Развитие жанра романа-эссе в казахской литературе	112
Ибраева А. Б., Авазбакиева Ф. Р. Морфемно-морфологические особенности тюркских заимствований	121
Кадырова Б. М., Ербол А. Проблемы казахской терминологии	129
Капанова Д. Е. Национально-культурные особенности фразеологизма	136

Капасова Б. К., Муталиева Р. М.	
Философия художественного образа в современной казахской прозе	141
Капасова Б. К., Темиргалинова А. К.	
Рекламно-информационная деятельность современной библиотеки	149
Кудеринова К. Б.	
Пути формирования орфографических правил казахского языка	153
Кадыров Ж. Т., Таласпаева Ж. С., Агибаева С. С.	
Особенности использования пословиц и поговорок в прозе С. Муканова	159
Коньратбаева Ж. М.	
Явление синкретизма во фразеологизмах	167
Мажит З.	
Сопоставительно-типологический аспект изучения лексической семантики в переводческих целях	175
Мейирбеков А. К., Еликбаев Б. К., Меирбеков А. К.	
Лингвопрагматические аспекты речевых актов поздравления и пожелания казахского языка на материале интернет ресурсов	181
Мергалиев Д. М., Акпарова Г. Т.	
Фольклорно – мифологическое наследие и народные музыкальные инструменты казахов	188
Муталиева Р. М., Капасова Б. К., Жумабекова Г. А.	
Образ Кунанбая из романа «Путь Абая» М. Ауэзова в современном восприятии	192
Рахимов Б. С.	
Художественное отражение пространственности в исторических поэмах	197
Сарбалаев Ж. Т., Абдигусипова Б. Х.	
Вопросы человечности в поэзии М. Ж. Копеева	210
Сарсембаева А. Б.	
Лингво-культурологические особенности перевода образных выражений	217
Сарсенбаева А. С., Кулахметова М. С.	
Ассоциативный эксперимент как метод лингвистических исследований	225
Смольникова Е. И.	
Зарубежные источники творчества Ф. М. Достоевского	229
Таласпаева Ж. С., Кадыров Ж. Т.	
Слова-символы использованные в поэзии Магжана	237
Туйте Е. Е.	
Параязыковые средства в процессе коммуникации	243
Тюфекчиоглу Х., Жусупов Н. К., Баратова М. Н.	
Машхур Жусип Копеев – мастер слова	250

Шаймарданова С. К.	
Слово – образ – символ в художественном контексте Павла Васильева	257
Правила для авторов	268

CONTENT

Abdullayeva K. M.	
Ethnographisms in A. Nurpeisov's prose	10
Agibayeva S. S., Kadirov Z. T., Nabiev N. A., Baratova M. N.	
Images and components of the national picture of the world in F. Ongarsinova's poetry	18
Akosheva M. K., Rakhimzhanov K. H.	
About the nonverbal means of communication as one of the reasons of inadequate interpretation of the speech	22
Aktanov A.	
Genre distinction of Shakarim's poem «Life of Forgotten»	28
Andryushchenko O. K., Suyunova G. S.	
Making oath and cursing: extralinguistic relation and place in the Russian speech culture	33
Balmagambetova Z. T.	
Precedent and translation	40
Baratova M. N., Sliambekova K. S.	
Of words of religion in the songs of Mashur-Zhusip	50
Erzhanova S. B., Sagnaeva G. A.	
Forms of research in the modern Kazakh lyric	56
Zhussupov N. K., Baratova M. N., Mergaliev D.	
The methods used by Mashkhor Zhusip in the folklore collection	62
Zhanuzakova K. T.	
Genre transformations of the novel in the modern Kazakh prose	66
Zhanuzakova K. T., Duicekeeva B.	
Important functions of monologue in Kazakh literature	74
Zhumabekova B. K., Rakhmetova M. R.	
Lexical-semantic field of the concept «woman» (in Kazakh and English languages)	81
Zeinulina A. F.	
Artistic skill in the poems of Isa Baizakov	89
Zeinulina A. F.	
Philosophical conceptual importance in the poetry of Sh. Kudaiberdiyev	95
Zeinulina A. F., Ibrayeva A. T.	
National worldview and skill in the writer's creativeness	102
Zaykenova R. Z., Baltabaeva N. S.	
Development of genre of novel-essay in Kazakh literature	112
Ibrayeva A. B. Avazbakiyeva F. R.	
Morphemic and morphological peculiarities of Turkic borrowings in Polish language	121
Kadyrova B. M., Erbol A.	
Problems of Kazakh terminology	129

Kapanova D. E.	
National-cultural peculiarities of phraseological units	136
Kapasova B. K., Mutalyeva R. M.	
Philosophy of the artistic image of the modern Kazakh prose	141
Kapasova B. K., Temirgalinova A. K.	
Promotional and informational activities of a modern library	149
Kuderinova K. B.	
The ways of establishing of Kazakh spelling rules	153
Kadyrov Zh. T., Talaspayeva Zh. S., Agibayeva S. S.	
Peculiarities of using proverbs and sayings in Sabit Mukanov's prose	159
Konyratbaeva Z.	
The phenomenon of syncretism in the idioms	167
Mazhit Z.	
The comparative-typological aspect of the lexical semantics study in translation	175
Meirbekov A. K., Elikbaev B. K., Meirbekov A. K.	
The linguopragmatic aspects of speech acts of congratulation and wishes in Kazakh language on the online resource materials	181
Mergaliev D. M., Akparova G. T.	
Folklore and mythological heritage and national musical instruments of the kazakhs	188
Mutalyeva R. M., Kapasova B. K., Zhumabekova G. A.	
The character of Kunanbay in the novel of M. Auesov «Abay's Way» in modern perception	192
Rakhimov B. S.	
Artistic reflection of spaciousness in the historical poems	197
Sarbalayev Zh. T., Abdizhusipova B. Kh.	
The issues of humaneness in the poetry of M. Zh. Kopeyev	210
Sarsembayeva A. B.	
Lingvo-culturological features of translation of vivid expressions	217
Sarsenbayeva A. S., Kulakhmetova M. S.	
Associative experiment as a method of linguistic research	225
Smolnikova Y.	
Foreign sources of creative work of F. M. Dostoevsky	229
Talaspayeva Zh. S., Kadyrov Zh. T.	
Symbol words used in the poetry by Magzhan	237
Tuyte Y. Y.	
Paralanguage means in the course of communication	243
Tyufekchioglu H., Zhussupov N. K., Baratova M. N.	
Mashkhor Zhussip Kopeev - master of a word	250
Shaymardanova S. K.	
Word-image-symbol in artistic context by Pavel Vasilyev	257
Rules for authors	268

объектісі – қоғамдағы әлеуметтік-психологиялық құбылыстар, адамның жан қозғалысы, орталық және қосалқы кейіпкердің ішкі «менінің» өсу, кемелдену эволюциясы болып табылады» – дейді [5, 219].

Жазушы сомдаған әр қаһарманның өз рухани әлемі бар. Сондықтан әдебиет теориясында кейіпкерлердің психологиясын ашуға, олардың сана-сезімін, ойлау жүйесін барлауға басты назар аударылады. Ғалымдар да кейіпкердің ішкі толғанысын, сана арпалысын, сезім толқындарын зерттеуге көбірек көңіл бөледі [6]. Көркем шығармада қаһарманның ішкі рухани әлемі оның тілі арқылы монолог пен диалогтар деңгейінде ашылады. Кейде монолог сюжеттің, композицияның басты компоненті қызметін атқаруы да мүмкін. Сондықтан туындыда монолог эстетикалық тұрғыда аса қажетті құралдардың біріне айналып, түрлі функционалдық мағына көтереді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 **Пірәлиева, Г.** Қазақтың көркем прозасындағы психологизм табиғаты және оның бейнелеу құралдары. – Алматы, 2007. 12-б.
- 2 **Кекілбаев, Ә.** Дала балладалары. – Алматы : Жазушы, 1968. – 200 б.
- 3 **Қирабаев, С. С.** Көп томдық шығармалар жинағы. – Алматы : Қазығұрт, 2007. – 1 т. – 456 б.
- 4 **Хамзин, М.** 1960-80 жылдардағы қазақ романының стилі мен типологиясы: филол. ғыл. докт. ... автореф.: 10.01.02. – Алматы, 1997. – 30 б.
- 5 **Рахымжанов, Т. Н.** Романның көркемдік әлемі. – Алматы : Рауан, 1997. – 223 б.
- 6 **Джуанышбеков, Н. О., Темирболат, А. Б.** Теория литературы. Учебное пособие. – Алматы, 2009. – 284 с.

Материал 06.11.14 баспаға түсті.

К. Т. Жанузакова, Б. Дуйсекеева

Значимые функции монолога в художественном произведении

Казахский государственный женский педагогический университет, г. Алматы.
Материал поступил в редакцию 06.11.14.

К. Т. Zhanuzakova, B. Duicekeeva

Important functions of monologue in Kazakh literature

Kazakh State Women's Teacher Training University, Almaty.
Material received on 06.11.14.

В статье рассматриваются художественные функции монолога в раскрытии внутреннего духовного мира персонажей на примере произведений М. Жумабаева, А. Кекилбаева, Т. Абдикова, С. Санбаева. Исследуется эстетическая и функциональная значимость монологов в создании более полной и целостной картины о характере, поведении героя, особенностях его психологии.

The article discusses the artistic functions of the monologue in discovering the inner spiritual world of characters in works of M. Zhumabaev, A. Kekilbaev, T. Abdikov, S. Sanbaev. Explores the aesthetic and functional significance of the monologues in a more complete and coherent picture of the nature, character, behavior, its psychology.

ӘОЖ 81'37

Б. К. Жумабекова, М. Р. Рахметова

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.

«ӘЙЕЛ» КОНЦЕПТИСІНІҢ ЛЕКСИКА-СЕМАНТИКАЛЫҚ ӨРІСІ (ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛДЕРІ НЕГІЗІНДЕ)

Мақалада ағылшын, қазақ тілдеріндегі «әйел» концептісінің лексика-семантикалық өрісі және лингвомәдениеттанымдық ерекшеліктері қарастырылады.

Кілтті сөздер: семасиология, семантикалық өріс, лексика – семантикалық, лингвомәдениеттану, фразеологиялық бірлік.

«Әйел» – мәңгілік тақырыптардың бірі. Қазақ халқының ұлттық дүниетанымына сәйкес қазақ мәдениетіндегі әйелдің шынайы орнын тіл арқылы таныту, когнитивтік тұрғыдан жан-жақты зерделеу тіл мен ұлт мәдениеті үшін қашан да өзекті болмақ.

Адамзат тарихы бойынша әйел адамның қоғамдағы рөлі әрдайым өзгеріп отырды. Көне заманда әйел адам құқықсыз еді, оған деген көзқарас жағымсыз болды. Бұл көзқарас тілде де көрінісін тапқан: «Тәртіпті, жарықты және ер адамды жаратқан мейірімді бастау бар, және де бейберекеттікті, қараңғылықты және әйел адамды жаратқан зұлымды бастау бар» (Пифагор), «Бүкіл жабайы аңдар арасында әйел адамнан зиянды біреу табыла қоймас» (Иоанн Златоуст), «Әйел адам өзінде ер адамның қасиеттері жоқ болғандықтан әйел адам болып табылады. Біз әйел адамды табиғи кемшіліктен азап шеккен жәндік ретінде қарастырыуымыз керек» (Аристотель). Феодализм дәуірінде

әйел адам шаруашылықты басқарды, құрметке ие болды, бірақ әлі де күйеуінің құлы болып саналды.

Бүгінгі күнде әйел адамның ер адаммен тең құқықты жағдайда болғаны мәлімденеді. Әйел адам экономика және саясатта жетекші орындарға ие болуда. Ұлыбритания сияқты кертартпа мемлекетте әйел адамның қоғамдық рөлі соңғы ғасырда елеулі өзгерді, әйел адам үкімет басшысы бола қоймай, бұл қызметінде үздік табысқа қол жеткізді.

Бұл өзгерістердің барлығы мәдениеттің айнасы болып табылатын тілде де көрінісін табады. Соңғы жылдарда тіл және қарым-қатынастың гендерлік аспектілеріне деген жоғары қызығушылық байқалды.

Қазіргі ағылшын тілі әйел адамға деген көзқарасты оның әрдайым өзгеріп отыратын қоғамдық рөлінің мәні арқылы көрсетеді, демек бұл рөлді вербальды қарым-қатынас арқылы белгілейді.

Тіл құбылыстарын зерттеу өрісі жаңа замандағы лингвистикада кең тарау алды. Семасиологияда пайда болған және И. Трир, В. Порциг аттарымен байланыстыратын лексикалық топтар немесе парадигмалар, парадигматикалық өрістер (Т. Лаунсбери, У. Гуденаф, И. Трир, Э. Косериу), синтаксистік өрістер (В. Порциг, Л. Вейсгербер), грамматикалық өрістер (В. Г. Адмони), грамматика-лексикалық өрістер (Е. В. Гулыга, Е. Шендельс), функционалды - семантикалық өрістер (А. В. Бондарко) және т.б.

Тіл тұжырымдамасының өрісі дәстүрлі стратификациялық-деңгейі тұжырымдамасы (З. Д. Попова, И. А. Стернин,) шеңберінде шешілмейтін бір қатар сұрақтарды шешуге мүмкіндік береді. Ол бір жағынан жеткілікті түсіндірме күш болса, және басқа жағынан - әдістемелік құндылығы бар: тіл құбылысының тәжірибелік зерттеу өрістің расталуы әдістемелік ауданынан сыртқа таратылады, яғни өріс қағидасы тіл және дәреже құбылыстарының жалпы қабылдау сапасында, соның ішінде сөздердің лексикалық мағынасы да қолданылады.

Өріс – ортақ мағынаға негізделіп біріккен және білдіріп отырған құбылыстарының заттық, ұғымдық немесе қызметтерінің ұқсастықтарын сипаттайтын тіл бірліктерінің жиынтығы. Ал лексика-семантикалық өріс ұғым мен сөз арқылы анықталады.

Осылайша лексика-семантикалық өрісті зерттеудің басты нысаны – лексика-семантикалық өрістің құрамына кіретін барлық тілдік бірліктерді айқындап, олардың арасындағы байланыстарды, яғни корреляцияларды анықтау болып табылады.

Лексика-семантикалық өріс негізі лексикалық бірліктері ортақ компоненттері болып табылатын, әр түрлі жүйелі-семантикалық қатынастармен (синонимиялық, антонимиялық, гипер-гипонимиялық) байланысатын біріккен сөздер тобын, яғни лексикалық бірліктердің жиынтығынан тұратын микрожүйе.

В. Н. Телияның «Лингвомәдениеттанудың негізгі постулаттары» атты еңбегінде қазіргі заманғы лингвомәдениеттанудың негізі тілдік белгілердің семантикасын зерттеу мен сипаттамасының қолданыстағы мәні, тіл мен мәдениеттің өзара әрекеттесуі негізінде қалыптасады, өйткені әр субъект бәр уақытта – мәдениеттің субъекті болып табылады. Осыдан осы пәннің міндеттері шығады: тіл мен мәдениеттің, тіл мен этностың, тіл мен халықтық менталитеттің өзара қатынасын зерттеу және сипаттау. Әр халықта әлемді тану бастапқыда әр түрлі тәсілдер жатыр. Бұл халықтың рухани мәдениетімен, нақты қоғамның ақыл-ой жүйесімен, тілімен байланысты. Осыдан әр адамның болсын, болмасын өзін қандай да бір этникалық білімге жатқызады. Әр халықтың мәдениеті қиын білім кешендерінен тұрады. Мәдениет салт, дәстүр, өнер, қолөнер, әлеуметтік қатынастан тұрады. Тіл өз кезегінде ұлттың заману менталитетіне кірудің бір тәсілі, сонымен қатар өткен жылдардағы адамдардың дүниеге көзқарасы.

Woman сөзі The Free Dictionary by Farlex сөздігінде былай деп түсіндірілген: an adult female person; a grown-up female person, as distinguished from a man or a child; sometimes, any female person (ересек әйел жынысты адам; ер адамға немесе балаға қарағанда ересек әйел жынысты адам; кебір кезде, кез келген әйел адам).

Лексикографиялық дерекнамаларда бірінші лексика-семантикалық нұсқа ретінде келесі мағына беріледі: woman – Adult female human being «әйел жынысты ересек адам».

Мысалы

1) Mrs. Mc Gillicuddy turned to him with vehemence. «A woman has been strangled» she said. «In a train that has just passed. I saw it».

2) «Urgh!» As Lucy went out of the room carrying the coffee tray she heard him say, «Slick young woman that always got all the answers. Cooks well, though and she's a handsome kind of girl».

3) «Have you ever seen a blonde woman wearing a light coloured dyed squirrel coat anywhere about the place?»

4) «Fancy your disguising yourself as a gipsy woman and stealing out through the back door, and sitting in the bars of public houses».

Бағалау бейтараптылығына қарамастан, сөйлеу әрекеті барысында контекстке қоғамдық аспект әсер етсе, немесе ағылшын мәдениетіндегі әйел адамның сыртқы келбеті мен мінез-құлқының эталонына сай аталған объектінің келбеті, жеке қасиеттері білдірілсе, woman сөзі бағалау нысанына ие болады.

Мысалы – «She was one of those rare, even among already pretty, women, that are born with a natural aura of sexuality: always in their lives in will be the relations with men, it will be how men react, that matters».

Жоғарыда айтылып кеткендей, woman сөзі сыртқы келбет пен рухани жетілуге акценттеліп, girl немесе child сөзіне қарама-қарсы қойылса, семалық құрылымында adult компонентіне ие болады.

Осылайша, келесі үзіндіде woman сөзі «пішіні жақсы дамыған әйел адам» мағынасын беріп, белгіленген адамның тұлғасын сипаттайды. Коннотативті компонент дұрыс бағалауды белгілейді, өйткені аталған объектінің дене пішіні жағымды эмоциялар тудыра алатынын көрсетеді (эстетикалық және сезімдік ләззат). Сөйлеу субъектісінің ер адам екендігін айтып кету жөн.

Мысалы – «She had thrown back the blanket a little and her skin was a deep shadowed red in ember-light. Young and ancient; innocent and corrupt; in every woman, all women».

Осы мысалда сөйлеу субъектісі ер адам екені анық көрініп тұр. Осыдан объектіге, яғни әйелдің денесіне деген сүйіспеншілігін көруге болады. Берілген мысалдан әйелдерге алуан жүзді қасиет, сапаларының түрлілігі және нәзіктік пен сұлулық тән. Ал ер адамдарға осы қасиеттер ұнайды.

Ағылшын тіліндегі «әйел адам» жалпы мағынасын келесі лексемалар білдіреді: woman, lady, female, girl, dame және т. б. Көрсетілген зат есімдерді бір семантикалық топқа біріктіретін интегралды белгі болып табылатын «female person» сөзтіркесі. Ондағы ядролық орынды woman, lady сөздері алады, өйткені тілде «қолдану жиілігі» белгісімен таңбаланады және «female person» тіркесінің мағынасын тура білдіреді. Түсіндірме сөздіктерінен алынған мәлімет берілген лексеманың тілде бірнеше лексика-семантикалық нұсқалармен ұсынылғанын көрсетеді.

Қазіргі ағылшын тілінде female сөзі екі лексика-грамматикалық дәрежеге қатысты – зат есім және сын есім. Сын есім қызметінде female затты, адамды сипаттайды, «ұрпақ тудыра алатын жынысқа қатыстылықты» білдіреді (of the sex that produces offspring), мысалы: the female sex, a female child, a female voice.

Зат есім ретіндегі female сөзінің негізгі мағынасы – «әйел жынысты адам». Қолдану аясы шектеледі, негізінен жануарларға қатысты қолданылады. Адамға қатысты берілген мағынадағы female сөзі тек бланктың «жыныс» графасын толтыру кезінде ғана қолданылады. Басқа жағдайларда female лексемасы қарастырылған лексика-семантикалық нұсқада адамға қатысты қолданылмайды.

Қазіргі ағылшын тілінде female сөзі сөйлеуші жақтырмайтын әйел адамға қатысты қолданылады. Мәтіндік мысалдардың көрсетуі бойынша female сөзі ақыл-парасаты кем, атау субъектісіне ұнамсыз сөздермен анықталады.

Мысалы – «Some idiotic female asked me to sign an anti-government petition today».

Осы мысалда біз субъектіге әйелдің ұнамайтынын көреміз. Оны idiotic female тіркесінен байқауға болады.

Осылай көптеген семантикалық белгілермен біріктірілген, ағылшын тіліндегі «woman» лексика-семантикалық өрісіне байланысты 7 топты көруге болады:

а) жас белгісі бойынша: girl – бойжеткен, woman – әйел, old woman – жасы келген әйел;

ә) заңды және қандас туыстар: mother – ана, grandmother – әже, wife – әйел, келіншек, daughter – қыз, aunt – тәте, sister – апа, cousin – сіңлі, қарындас, mother-in-law – ене, daughter-in-law – келін;

б) отбасы жағдайында: widow – жесір әйел, spinster – бойдақ әйел;

в) әлеуметтікке тиесілі: queen – патшайым, duchess – герцогиня;

г) айналысатын әрекетіне байланысты сөздер және қаратпа сөздер: lady – ханым, schoolmistress – мектеп директоры, maidservant – малай әйел, madam – ханым, maid – жас қыз;

ғ) сыртқы келбет семантикалық белгісі;

д) әйел зияткерлігі.

Тілден халықтың рухани және материалдық мәдениетінің іздерін байқауға болады. Осымен байланысты қазақ тілінде әйел көркін ғаламның ұлттық тілдік бейнесіне сәйкес сипаттайтын, соған сай танытатын сөздер төмендегіше көрініс тапқан:

Осылай көптеген семантикалық белгілермен біріктірілген 6 топты көруге болады:

а) жас белгісі бойынша: қыз, әйел бала, бойжеткен, келіншек, кемпір;

ә) заңды және қандас туыстар: ана, апа, әже, әпке, әпкелі-сіңлілі, бәйбіше, нағашы апа, нағашы әже, тоқал, жар, жеңге, сіңлі, қарындас, келін, ене;

б) отбасы жағдайына байланысты: жесір, қалыңдық;

в) әлеуметтікке тиесілі;

г) айналысатын әрекетіне байланысты және сыпайы қаратпа сөздер: күң;

ғ) сыртқы келбет: хордың қызы.

Кесте 1 – «Әйел» лексика-семантикалық өрісі ағылшын және қазақ тілдері негізінде

Құралдар	Ағылшын тілі	Қазақ тілі
Ядро	Woman	Әйел
Ядролық құралдар	Wife	Жар, үлкен әйел, жұбай, қатын, бәйбіше
	Mother	Ана, шеше, апа
	Daughter	Қыз
	Grandmother	Әже, апа, нағашы апа, нағашы әже
	Granddaughter	Жиен, немере
	Aunt	Тәте, әпке
	Sister	Әпке, қарындас, сіңлі, әпкелі- сіңлілі
	Cousin	Бөле
	Mother-in-law, mother of the daughter-in-law, mother of the son-in-law, sister-in-law	Ене, қайын ене, құдағи, абысын, қайын бике, қайын апа, қайын сіңлі, құдаша
	Daughter-in-law	Келін, жеңге, келіншек, қалыңдық
	Ladykin, moppet, sissy, girl	Қыз бала
	Girl, lass, lassy, miss, missy, gal, nymph, nymphet, jail-bait, chit, filly, tomboy, puss, baggage, gamine, bird, chick, chicken, damsel, debutante, jane, maid, maiden, miss, piece, rosebud, virgin, wench	Бойжеткен
	Beldame, crone, dame, dowager, granny, grimalkin, hag, hen, matron, spinster, witch	Кемпір, әже, қария
	Периферия құралдары	Widow
Spinster, bachelor girl, maid, maiden, damsel	Бойдақ	
Lady, madam, maid, miss,	Бикеш, ханым, әпкетай, жеңгей, жеңеше, әжей,	
Schoolmistress	Апай	
Maidservant	Күң	
Queen, duchess	Ханшайым	

Кесте 2 – «Әйел» лексика-семантикалық өрісі ағылшын және қазақ тілдері негізінде

	Babe, baby, doll, dolly, rosebud, dollybird, juno, goddess, good-looker, belle, beauty, queen, Peri, Venus, nymph, nymphet, jail-bait, belle	Хордың қызы, сұлу
	beldamt, bow-wow, crone, dog, frump, bag, dowdy, drab, frow, slattern, slut, trollop, amazon, bull-bitch, virago, cow, pig, gorgon, dragon, battleaxe, bag, bitch, cat, dragon, fury, hag, harpy, harridan, hellcat, shrew, tabby, witch, tart, whore, scold, flibbertigibet, light-o'-love	Мыстан
Фразеологиялық бірліктер	To be pinned (tied) to one's wife's (mother's) apron-strings	Ана сүті аузынан кетпеген.
	The gentle sex	Нәзік жан
	Mother Nature	Отан Ана
	At your mother's knee	Жұмақ ананың аяғының астында

Ағылшын және қазақ тіліндегі «әйел» лексика-семантикалық өрісінің құрылымдық элементтері негізінен бір-бірімен сәйкес келеді. Бірақ, салыстыру кезінде ортақ сипаттамалар қатарынан басқа, көптеген халықтық-мәдени ерекшеліктері бар. Ағылшындықтар үшін ең маңызды аспектілер «сыртқы келбет», «әлеуметтік мәртебе», «қоғамдық маңызды әрекет» болып табылады. Ал қазақ халқы үшін «заңды және туыстық қатынас», «сыпайылық», «жас белгісі» аспектілері бірінші орында тұр. Осыны біз жоғарыда көрсетілген мысалдардан көре аламыз. Мысалы, ағылшын тілінде қазақ тіліне тән құдағи, құдаша, абысын, қайын бике, қайын сіңлі, қайын апа сөздеріне эквиваленттері жоқ. Ағылшын тіліндегі сыртқы келбет семантикалық белгісіне байланысты көрсетілген мысалдар, қазақ тіліне қарағанда өте көп. Демек, олар үшін сыртқы келбет туыстық қатынасқа қарағанда маңыздырақ болып табылады.

Ағылшын, қазақ тілдеріндегі «әйел» лексика-семантикалық өрісі лингвомәдениеттік тұрғыдан талданды. Мысалы, қазақ халқы ханым деген сөзді енгізді. Осы сөзден әйелдің жоғары орын алатынын көрсетеді. Шығыс әйелдері әрқашан сыпайы, кішіпейіл болды. Ол ер адамнан бір сатыға төмен

болатын. Бұрын әйелдер тек қана үйде отыратын, ал ер адамдар жұмыс істеп табыс табатын. Қазіргі заманда бәрі мүлдем өзгерді. Әйел адамдар бәрі жұмыс істеуге талпынады, және оларға әрдайым жұмыс табылады. Ал батыс елдерінің әйелдері мансапқа жетуге тырысып, үйден тыс жұмыс жасаған.

Осылайша, «әйел» лексика-семантикалық өрісі қарастырылды, ағылшын және қазақ қоғамындағы әйелдің орны тіл призмасы арқылы анықталды.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 **Маслова, В. А.** Лингвокультурология. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
- 2 **Телия, В. Н.** Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / Фразеология в контексте культуры. – М., 1999. – с. 13-24.
- 3 **Хасанулы, Б.** Проблемы развития гендерных исследований в казахском языкознании и вопросы женского языка // Язык и культура: функционирование и взаимодействие. Материалы международной конференции. – Шымкент, 2003. – 51-53 с.
- 4 **Шоқым, Г.** Тіл біліміндегі гендер мәселелері // ҚР ҰҒА Хабарлары. Филология сериясы. № 6. – 23-26 б.
- 5 **Щур, Г. С.** Теория поля в лингвистике – Москва : «Наука», 1974.

Материал 14.11.14 баспаға түсті.

Б. К. Жумабекова, М. Р. Рахметова

Лексико-семантическое поле концепта «женщина» (в казахском и английском языках)

Павлодарский государственный университет
имени С. Торайгырова, г. Павлодар.
Материал поступил в редакцию 14.11.14.

B. K. Zhumabekova, M. R. Rakhmetova

Lexical-semantic field of the concept «woman» (in Kazakh and English languages)

S. Toraihyrov Pavlodar State University; Pavlodar.
Material received on 14.11.14.

В данной статье рассматривается лексико-семантическое поле концепта «женщина» в казахском и английском языках, а также описаны особенности лингвокультурологического аспекта в данных языковых культурах.

The article deals with the lexical-semantic field of the concept «woman» in Kazakh and English languages. It also describes the specifics of linguoculturological aspects in the mentioned linguistic cultures.

ӘОЖ 8 82.151.212.2

А. Ф. Зейнулина

ф.ғ.к., профессор, ҚР ПҒА корреспондент – мүшесі, қазақ тілі кафедрасының меңгерушісі, С. Торайгыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.

ИСА БАЙЗАҚОВ ПОЭМАЛАРЫНЫҢ КӨРКЕМДІК ӨРНЕГІ

Аталмыш мақалада Иса Байзақовтың ақындық әлемі мен оның поэмаларының көркемдік – бейнелілік жүйесіне талдау жасалынады.

Кілтті сөздер: дарынды, талант, шығармашылық өрнек, патриотизм, баяндау, суреттеу, бейнелеу, авторлық ұтқырлық, сиқырлы бояу, эпитет.

Қазақ әдебиетінде дүлдүл ақын деген құрметке ие болған екі ақын болса, оның біреуі – Иса Байзақов. Заңғар жазушы Мұхтар Әуезов Иса ақынның ақындығына мынадай баға береді: «Иса Байзақов ғасырда бір-ақ рет туатын, біздің ғасырымызда халқымызға сыйлаған тендесі жоқ дүлдүл азаматы», – деген екен.

Иса Байзақов дүлділ ақын, тасқын талант ғана емес, көңіл қойса, көркемдіктің классикалық биігіне ырғып шығатын аса дарынды шайыр. Шығармаларында ойын төгілтіп қана қоймай, саликалы сөзін үсті-үстіне төгіп, кестелі ойын өрнектеп беретін суырып салма ақын. Өз өлеңдерін жатқа айтумен қатар поэмаларын жатқа айтуының өзінде үлкен өнер мен талмас талант бар.

Иса Байзақов – ауыз әдебиетінде де, жазба әдебиетінде өзіндік орны бар қарымды қаламгер. Сондықтан да болар әдебиет зерттеушілері Иса ақынның әдебиеттегі күші таразының қай басында молырақ ауарын салмақтауға көп көңіл бөлді. Дегенмен ол – таразы басын тең ұстаған өнер адамы. Халқымыздың бай ауыз әдебиетінен түлеп ұшқан суретші, жеткен жетістіктерін авторлық қол жазбаларында жазба әдебиеттің көркемдік қуаты мен маңызын арттыруға шебер жұмсаған болатын.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ ПГУ ИМЕНИ С. ТОРАЙГЫРОВА
 («ВЕСТНИК ПГУ», «НАУКА И ТЕХНИКА КАЗАХСТАНА»,
 «КРАЕВЕДЕНИЕ»)

Редакционная коллегия просит авторов при подготовке статей для опубликования в журнале руководствоваться следующими правилами.

Научные статьи, представляемые в редакцию журнала должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

1. В журналы принимаются статьи по всем научным направлениям в 1 экземпляре, набранные на компьютере, напечатанные на одной стороне листа с межстрочным интервалом 1,5, с полями 30 мм со всех сторон листа, электронный носитель со всеми материалами в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS».

2. Общий объем статьи, включая аннотации, литературу, таблицы, рисунки и математические формулы не должен превышать **8-10 страниц печатного текста**. Текст статьи: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка). Межстрочный интервал - 1,5 (полуторный);

3. **УДК** по таблицам универсальной десятичной классификации;

4. **Инициалы и фамилия** (-и) автора (-ов) – на казахском, русском и английском языках, абзац по левому краю (см. образец);

5. **Название статьи** – на казахском, русском и английском языках, заглавными буквами жирным шрифтом, абзац по левому краю (см. образец);

6. **Аннотация** дается в начале текста на казахском, русском и английском языках: кегль – 12 пунктов, курсив, отступ слева-справа – 3 см, интервал 1,5 (8–10 строк, 100-250 слов). Аннотация является кратким изложением содержания научного произведения, дающая обобщенное представление о его теме и структуре. (см. образец);

7. **Ключевые слова** оформляются на языке публикуемого материала: кегль – 12 пунктов, курсив, отступ слева-справа – 3 см, интервал 1,5. Для каждой статьи задайте 5-6 ключевых слов в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке. (см. образец);

8. **Список использованной литературы** должен состоять не более чем из 20 наименований (ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки). Статья и список литературы должны быть оформлены в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 (см. образец).

9. **Иллюстрации, перечень рисунков** и подрисовочные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

10. **Математические формулы** должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

На отдельной странице

В бумажном и электронном вариантах приводятся:

– **название статьи, сведения о каждом из авторов: Ф.И.О. полностью, ученая степень, ученое звание и место работы на казахском, русском и английском языках);**

– **полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, e-mail** (для связи редакции с авторами, не публикуются);

Информация для авторов

Все статьи должны сопровождаться двумя рецензиями доктора или кандидата наук для всех авторов. Для статей, публикуемых в журнале «Вестник ПГУ» химико-биологической серии, требуется экспертное заключение.

Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. При необходимости статья возвращается автору на доработку. За содержание статьи несет ответственность Автор. **Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.** Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта.

Статьи публикуются по мере поступления.

Периодичность издания журналов – четыре раза в год (ежеквартально).

Статья (бумажная, электронная версия, оригинал квитанции об оплате) следует направлять по адресу:

140008, Казахстан, г. Павлодар, ул. Ломова, 64, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, Издательство «Кереку», каб. 137.

Тел. 8 (7182) 67-36-69, (внутр. 1147), факс: 8 (7182) 67-37-05.

E-mail: kereky@mail.ru

Оплата за публикацию в научном журнале составляет **5000 (Пять тысяч) тенге.**

РГП на ПХВ Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова	РГП на ПХВ Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова
РНН 451800030073	РНН 451800030073
БИН 990140004654	БИН 990140004654
АО «Цеснабанк»	АО «Народный Банк Казахстана»
ИИК KZ57998FTB00 00003310	ИИК KZ156010241000003308
БИК TSESKZK A	БИК HSBKZKZX
Кбе 16	Кбе 16
Код 16	Код 16
КНП 861	КНП 861

ОБРАЗЕЦ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

УДК 316:314.3

А. Б. Есимова

к.п.н., доцент, Международный Казахско-Турецкий университет имени Х. А. Яссави, г. Туркестан.

СЕМЕЙНО-РОДСТВЕННЫЕ СВЯЗИ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ В РЕАЛИЗАЦИИ РЕПРОДУКТИВНОГО МАТЕРИАЛА

В настоящей статье автор дает анализ отличительных особенностей репродуктивного поведения женщин сквозь призму семейно-родственных связей.

Ключевые слова: репродуктивное поведение, семейно-родственные связи.

На современном этапе есть тенденции к стабильному увеличению студентов с нарушениями в состоянии здоровья. В связи с этим появляется необходимость корректировки содержания учебно-тренировочных занятий по физической культуре со студентами, посещающими специальные медицинские группы в.

Продолжение текста публикуемого материала

Пример оформления таблиц, рисунков, схем:

Таблица 1 – Суммарный коэффициент рождаемости отдельных национальностей

	СКР, 1999 г.	СКР, 1999 г.
Всего	1,80	2,22

Диаграмма 1 - Показатели репродуктивного поведения

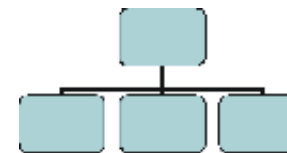
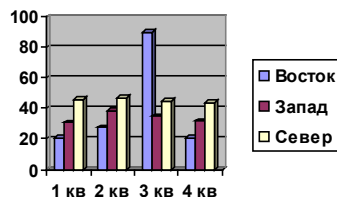

Рисунок 1 – Социальные взаимоотношения

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Эльконин, Д. Б. Психология игры [Текст] : научное издание / Д. Б. Эльконин. – 2-е изд. – М. : Владос, 1999. – 360 с. – Библиогр. : С. 345–354. – Имен. указ. : С. 355–357. – ISBN 5-691-00256-2 (в пер.).

2 Фришман, И. Детский оздоровительный лагерь как воспитательная система [Текст] / И. Фришман // Народное образование. – 2006. – № 3. – С. 77–81.

3 Антология педагогической мысли Казахстана [Текст] : научное издание / сост. К. Б. Жарикбаев, сост. С. К. Калиев. – Алматы : Рауан, 1995. – 512 с. : ил. – ISBN 5625027587.

А. Б. Есимова

Отбасылық-туысты қатынастар репродуктивті мінез-құлықты жүзеге асырудағы әлеуметтік капитал ретінде

Қ. А. Ясауи атындағы Халықаралық казак-түрік университеті, Түркістан қ.

A. B. Yessimova

The family-related networks as social capital for realization of reproductive behaviors

К. А. Yssawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan.

Бұл мақалада автор Қазақстандағы әйелдердің отбасылық-туыстық қатынасы арқылы репродуктивті мінез-құлқында айырмашылықтарын талдайды.

In the given article the author analyzes distinctions of reproductive behavior of married women of Kazakhstan through the prism of the kinship networks.

Теруге 04.11.2014 ж. жіберілді. Басуға 17.11.2014 ж. қол қойылды.
Форматы 70x100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі шартты 14,8 б.т. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.
Компьютерде беттеген А. Елемесқызы
Корректорлар: А. Елемесқызы, Ә. Р. Омарова, З. С. Исакова
Тапсырыс № 2430

Сдано в набор 04.11.2014 г. Подписано в печать 17.11.2014 г.
Формат 70x100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 14,8 ч.-изд. л. Тираж 300 экз. Цена договорная.
Компьютерная верстка А. Елемесқызы
Корректоры: А. Елемесқызы, А. Р. Омарова, З. С. Исакова
Заказ № 2430

«КЕРЕКУ» баспасы
С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік университеті
140008, Павлодар қ., Ломов қ., 64, 137 каб.
67-36-69
E-mail: kereky@mail.ru